

УДК 657.21

JEL Classification: M41

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ І АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА

Бунда О.М., к.е.н., доцент

Піркхун М.О.

Київський національний університет технологій та дизайну

Анотація. У статті охарактеризовано обліково-аналітичні процедури щодо дебіторської заборгованості на підприємстві. Метою статті є дослідження методичних аспектів обліку і аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві. Для досягнення поставленої мети в роботі використано систему загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: для визначення економічної сутності дебіторської заборгованості - методи індукції й дедукції, абстрагування, аналогії, аналізу і синтезу та узагальнення; для проведення аналізу дебіторської заборгованості - коефіцієнтний, елімінування, статистичний; для підведення підсумків - абстрактно-логічні методи та узагальнення.

Дебіторська заборгованість – це сума заборгованостей підприємству (організації) від юридичних або фізичних осіб (дебіторів), виникає внаслідок господарських стосунків між ними. Дебіторська заборгованість є одним із різновидів активів підприємства, який може бути реалізований, переданий, обмінаний на майно, продукцію, результати виконання робіт або надання послуг тому потребує чіткого контролю та аналізу. У залежності від розміру дебіторської заборгованості, термінів її погашення, а також від того, яка ймовірність непогашення заборгованості, можна зробити висновок про стан оборотних коштів підприємства та стратегію його розвитку. Охарактеризовано облік, класифікацію та аналіз стану дебіторської заборгованості підприємства. Висвітлено методичні аспекти аналізу дебіторської заборгованості, які надають достовірні і правдиві результати фінансових звітів на підприємстві. Проведено визначення частки сумнівної та безнадійної заборгованості у загальному обсязі дебіторської заборгованості та аналіз стану дебіторської заборгованості підприємства.

Основною метою проведених аналітичних процедур щодо дебіторської заборгованості підприємства є виявлення негативних для його фінансового стану тенденцій, пошук резервів підвищення ефективності діяльності, обґрунтування прийняття управлінських рішень, моніторинг різних аспектів діяльності підприємства, доцільність нововведень.

Ключові слова: облік, аналіз, аналітичні процедури, активи, дебіторська заборгованість, звіт щодо дебіторської заборгованості.

METHODOLOGICAL ASPECTS OF AUDITING AND ACCOUNTS RECEIVABLE ANALYSIS OF THE ENTERPRISE

Olga Bunda, Ph.D in Economics

Pirkhun Mariia

Kyiv National University of Technologies and Design

Summary. The article describes the accounting and analytical procedures as for accounts receivable at the enterprise. The objective of the article is research of the methodological aspects of accounting and accounts receivable analysis at the enterprise. To achieve the objective the system of the general scientific and special methods of the research are used in the work: to determine the economic nature of accounts receivable – the methods of induction and deduction, abstracting, analogy, analysis and synthesis, generalization; for accounts receivable analysis – ratio analysis, elimination, statistical technique; for making up – abstract-logical methods and generalization.

Accounts receivable is loan amount by entities or physical persons (debtors) to the enterprise (organization) which is caused by their economic relations. Accounts receivable is one of the varieties of assets of the enterprise that can be realized, transferred, exchanged for property, production, results of work or provision of services, that is why it needs strict control and analysis. Depending on the size of receivables, terms of repayment, and also on the probability of default of the debt, we can conclude about the state of current capital of the enterprise and its development strategy.

Accounting, classification and analysis of accounts receivable of the enterprise are characterized in the article. The methodological aspects of accounts receivable analysis, which provide true and faithful results of the financial statements at the enterprise, are dealt with. The proportion of doubtful and bad debts in the total accounts receivable and accounts receivable analysis of the enterprise is determined.

The main purpose of the analytical procedures as for accounts receivable of the enterprise is to identify the negative trends for its financial standing, reserves search for increasing performance, grounds of management decisions, monitoring of various aspects of enterprise performance, feasibility of innovations.

Keywords: accounting, analysis, analytical procedures, assets, accounts receivable, receivables statement.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку економіки в Україні переважна більшість вітчизняних підприємств та організацій здійснює продаж товарів, робіт, послуг не в кредит, а за фактом їх оплати. Але конкуренція на ринку посилюється: товари відвантажуються, роботи та послуги надаються, оборотні фонди зменшуються і, як наслідок, зростає дебіторська заборгованість підприємства. Актуальним питанням постає облік та аналіз дебіторської заборгованості на підприємстві. Оскільки проведення ефективних та раціональних обліково-аналітичних процедур щодо дебіторської заборгованості дозволить суттєво зменшити саму дебіторську заборгованість підприємства і витрати на її утримання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система обліково-аналітичних процедур щодо розрахунків, зобов'язань та заборгованості висвітлювалася такими науковцями, як: Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, О.М. Головащенко, Р. Грачова, О.Г. Лищенко [1], О. Ніколаєнко [2], М.Ю. Медведєв, В.Ф. Палій, М.С. Пушкар, Б. Райан, Я.В. Соколов, Ю.Д. Чацкіс, В.О. Шевчук та інші. Також необхідно зазначити зарубіжних вчених, які також досліджували дане питання: Стоун Д. [3], Хитчинг К., Дж. Ван Хорн, Зві Боді [4], Роберт К. Мертон.

Невирішені складові загальної проблеми. Незважаючи на багато досліджень з обліково-аналітичних процедур щодо дебіторської заборгованості на підприємстві, у сучасній економічній науці поки що недостатньо висвітленими залишаються питання сучасних підходів до проблем платіжно-розрахункових взаємозв'язків між підприємствами. Адже правильне здійснення обліку та аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві дозволяє підвищити ефективність прийняття управлінських рішень, що є досить актуальним і потребує більш детального дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження методичних аспектів обліку та аналізу дебіторської заборгованості виробничого підприємства; зокрема проведення аналізу динаміки складу і структури дебіторської заборгованості на ТОВ«ВФ» Мілор».

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до П(С)БО 10 дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, а дебітори – юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [5].

Дебіторську заборгованість ТОВ«ВФ»Мілор» доцільно поділяти на довгострокову та поточну. При цьому важливо враховувати дві ознаки: строк погашення дебіторської заборгованості та зв'язок з нормальним операційним циклом. Довгострокова дебіторська заборгованість підприємства не виникає в ході нормального операційного циклу та строк її погашення більше 12 місяців

Поточна дебіторська заборгованість підприємства виникає в ході нормального операційного циклу, або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу. Дебіторська заборгованість ТОВ«ВФ»Мілор», яка виникає в ході нормального операційного циклу визнається поточною незалежно від строку погашення. Якщо до поточної дебіторської заборгованості ТОВ«ВФ»Мілор» відноситься дебіторська заборгованість зі строком погашення менше 12 місяців та дебіторська заборгованість зі строком погашення більше 12 місяців з дати балансу, то дана інформація розкривається у примітках до фінансової звітності [6, с. 9-6].

ТОВ«ВФ»Мілор» використовує для обліку рахунок 37 “Розрахунки з різними дебіторами”, за його дебетом відображають виникнення дебіторської заборгованості, а за кредитом – її погашення чи списання [7]. Аналітичний облік на ТОВ«ВФ»Мілор» ведуть за кожним дебітором, за видами заборгованості, термінами її виникнення і погашення. Управління дебіторською заборгованістю підприємства передбачає контроль за оборотністю коштів у розрахунках [8, с. 268]. Саме тому спочатку необхідно проаналізувати стан дебіторської заборгованості ТОВ«ВФ»Мілор» за термінами утворення (табл. 1)

Спочатку оцінимо рівень дебіторської заборгованості ТОВ«ВФ»Мілор» і його динаміку в попередньому періоді. Коефіцієнт залучення оборотних активів ТОВ«ВФ»Мілор» у дебіторську заборгованість складає 0,75. Тобто більша половина оборотних коштів залучено в дебіторську заборгованість -це негативний показник для діяльності ТОВ«ВФ»Мілор». Кількість оборотів дебіторської заборгованості ТОВ«ВФ»Мілор» є низьким і склав лише 9.22 протягом року. Середній період інкасації дебіторської за-

боргованості ТОВ«ВФ»Мілор» - 26,24 і характеризує її роль у фактичній тривалості фінансового та загального операційного циклу підприємства

Таблиця 1 - Аналіз стану дебіторської заборгованості ТОВ «ВФ» МІЛОР» за 2015 рік , тис.грн

Вид дебіторської заборгованості	Усього на кінець року	У тому числі за термінами утворення				
		до 1 міс.	від 1 до 3 міс.	від 3 до 6 міс.	від 6 міс. до 1 року	понад 1 рік
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, послуги	158	13	28.5	38,5	78	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1,3	-	-	0.55	0.75	-

Далі важливо дослідити склад та динаміку дебіторської заборгованості ТОВ«ВФ»Мілор» (таблиця 2). На її основі визначають частку кожного виду дебіторської заборгованості в загальному її обсязі та досліджують динаміку зміни розміру кожного її виду.

Таблиця 2 – Склад дебіторської заборгованості ТОВ «ВФ»МІЛОР» за 2015 рік, тис.грн

Вид дебіторської заборгованості	Виникло зобов'язання на суму	Погашено зобов'язання на суму	На кінець періоду
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, послуги	188	30	158
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1.3	-	1.3

Для оцінки стану дебіторської заборгованості ТОВ«ВФ»Мілор» важливо оцінити ймовірність виникнення та розмір безнадійних боргів (таблиця 3).

Таблиця 3 – Імовірність безнадійних боргів ТОВ «ВФ»МІЛОР», тис.грн

Вид дебіторської заборгованості	Усього на кінець року	Безнадійні борги				
		до 1 міс.	від 1 до 3 міс.	від 3 до 6 міс.	від 6 міс. до 1 року	понад 1 рік
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, послуги	75,50	0,65	4,75	7,70	62,40	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом,	0,23	-	-	0.08	0,15	-

Визначення ймовірності безнадійних боргів та розрахунок на цій основі реальної величини дебіторської заборгованості дасть можливість ТОВ«ВФ»Мілор» проаналізувати перспективи інкасації дебіторської заборгованості в майбутньому.

Коефіцієнт прострочення дебіторської заборгованості ТОВ«ВФ»Мілор» лише 0,6 – дебіторська заборгованість не переходить в прострочену і вчасно оплачується. Середній "вік" простроченої дебіторської заборгованості ТОВ«ВФ»Мілор» є досить високим – 12,97 і це може негативно вплинути на ефективність діяльності підприємства, а от частка дебіторської заборгованості в загальному обсязі поточних активів складає 0,75.

В умовах значного сповільнення платіжного обороту, що викликає зростання дебіторської заборгованості на ТОВ«ВФ»Мілор», вагомим завданням є ефективне управління дебіторською заборгованістю, яке спрямоване на оптимізацію загального її розміру та забезпечення вчасної інкасації боргу [9, с.84-91].

Управління дебіторською заборгованістю ТОВ«ВФ»Мілор» є часткою загального управління оборотними активами і спрямоване на розширення обсягу реалізації продукції, товарів, робіт, послуг і забезпечення своєчасної її інкасації. Управління дебіторською заборгованістю ТОВ«ВФ»Мілор» передбачає: сформувати принципи здійснення розрахунків ТОВ«ВФ»Мілор» з контрагентами; визначити можливу суму фінансових коштів, що інвестуються в дебіторську заборгованість ТОВ«ВФ»Мілор»; виявити фінансові можливості надання кредиту і сформувати систему кредитних умов; сформувати стандарти оцінки покупців; сформувати систему санкцій за прострочення виконання зобов'язань ТОВ«ВФ»Мілор»; сформувати процедури інкасації дебіторської заборгованості; забезпечити використання на ТОВ«ВФ»Мілор» сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості; створити ефективні системи контролю за рухом і вчасною інкасацією дебіторської заборгованості ТОВ«ВФ»Мілор».

Звіти про дебіторську заборгованість ТОВ«ВФ»Мілор» – зведений документ, в якому є інформація про угоди з відстроченими платежами і ще непогашеною заборгованістю. Звіти про дебіторську заборгованість складаються працівниками ТОВ«ВФ»Мілор» з необхідною періодичністю (щодня, щотижня, щомісяця) на підставі зведень дебіторської заборгованості.

Інформацію у звітах про дебіторську заборгованість ТОВ«ВФ»Мілор» доцільно групувати по продуктам або групам продуктів; по покупцям або групам покупців і по продавцям, тощо.

Управлінський звіт про стан дебіторської заборгованості ТОВ«ВФ»Мілор» – це форма внутрішньої управлінської звітності, призначена для відображення стану дебіторської заборгованості на кінець періоду у розрізі термінів утворення. Управлінський звіт про стан дебіторської заборгованості ТОВ«ВФ»Мілор» складається з трьох частин, в першій зазначається назва звіту, назва підприємства, дата складання, код ЄДРПОУ; у другій вид дебіторської заборгованості ТОВ«ВФ»Мілор»; суму заборгованості на кінець період та суми заборгованості за термінами утворення; в третій частині ПІБ та підпис керівника та головного бухгалтера. Управлінський звіт про стан дебіторської заборгованості ТОВ«ВФ»Мілор» відображено на рисунку 1.

УПРАВЛІНСЬКИЙ ЗВІТ						
про стан дебіторської заборгованості						
Підприємство				Дата(рік,місяць,число) 20__ 01 01		
Товариство з обмеженою відповідальністю				за ЄДРПОУ		
"ВИРОБНИЧА ФІРМА "МІЛОР"				39395639		
за _____ рік						
Вид дебіторської заборгованості	Усього на кінець року	У тому числі за термінами утворення				
		до 1 міс.	від 1 до 3 міс.	від 3 до 6 міс.	від 6 міс. до 1 року	понад 1 рік
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, послуги						
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом						
<div> <div> Керівник _____ (підпис) </div> <div> _____ (ініціали, прізвище) </div> </div> <div> <div> Головний бухгалтер _____ (підпис) </div> <div> _____ (ініціали, прізвище) </div> </div>						

Рисунок 1 – Управлінський звіт про стан дебіторської заборгованості

На ТОВ «ВФ»МІЛОР» управлінський звіт про стан дебіторської заборгованості формується кожен рік, першим числом наступного року помічником бухгалтера головному бухгалтерові на основі даних Журналу- ордеру №В с/г та первинних документів.

Управлінський звіт щодо складу та структури дебіторської заборгованості ТОВ«ВФ»Мілор» – форма управлінської звітності, яка призначена для відображення складу та структури дебіторської заборгованості шляхом порівняння показників. Даний звіт складається з трьох частин, в першій зазначається назва звіту, назва підприємства, дата складання, код ЄДРПОУ; друга - вид дебіторської заборгованості, планові та фактичні показники заборгованості, відхилення фактичних показників від планових; і в третій частині ПІБ та підпис керівника та головного бухгалтера. Управлінський звіт відображено на рисунку 2.

УПРАВЛІНСЬКИЙ ЗВІТ						
щодо складу та структури дебіторської заборгованості						
Підприємство				Дата(рік,місяць,число)		
Товариство з обмеженою відповідальністю "ВИРОБНИЧА ФІРМА "МІЛОР"				за ЄДРПОУ 39395639		
на 20						
Показники	Планові		Фактичні		Відхилення.	
	Сума тис. грн.	Питома вага , %	Сума тис. грн.	Питома вага , %	Сума тис. грн.	Питома вага , %
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, послуги						
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом						
Разом						
<div> <div>Керівник</div> <div>(підпис)</div> <div>Головний бухгалтер</div> <div>(підпис)</div> </div> <div> <div>(ініціали, прізвище)</div> <div>(ініціали, прізвище)</div> </div>						

Рисунок 2 – Управлінський звіт щодо складу та структури дебіторської заборгованості

Даний звіт на ТОВ «ВФ»Мілор» формує бухгалтерія на основі Журналу- ордеру №В с/г та первинних документів і подає керівнику підприємства.

Використання в процесі обліку та аналізу дебіторської заборгованості сучасних обліково-аналітичних інформаційних систем і технологій, а також впровадження єдиної бази даних на ТОВ«ВФ»Мілор» суттєво спростить розгляд кредитної історії контрагентів. В електронній карті клієнта ТОВ«ВФ»Мілор» повинні бути відображені кредитні ліміти, встановлені терміни надання кредиту, платіжна дисципліна тощо.

Сучасні обліково-аналітичні інформаційні системи і технології можна налаштувати так, щоб при перевищенні ліміту або наявності прострочення по оплаті контрагент автоматично потрапляв до чорного списку, а відвантаження продукції такому покупцеві призупинялося до вирішення проблем з оплатою рахунків [10, с. 219].

Висновок. Використання в обліку і аналізі управлінських звітів щодо дебіторської заборгованості ТОВ«ВФ»Мілор» дозволить оперативно контролювати стан дебіторської заборгованості і суттєво знижувати ймовірність безнадійної заборгованості на ТОВ«ВФ»Мілор».

Перелік посилань:

1. Лищенко О.Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством /О.Г. Лищенко, Г.М. Бескота // Держава і регіони: журнал. – Запоріжжя: Гуманіст, 2009. – №1. - С. 114 – 117.
2. Ніколаєнко О. Деякі аспекти аналізу дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання /О. Ніколаєнко // Підприємство, господарство і право. – К.: ТОВ «Гарантія», 2004. – №7. С. 141 – 145.
3. Стоун Д. Бухгалтерський учет и финансовый анализ / Стоун Д., Хитчинг К.; пер. с англ. Ю.А. Огибин, Г.А. Огибев. – М.: Сирин, 1998. – 302 с.
4. Боді Зві, Мертон, Роберт. Фінанси:Пер. С англ.: навч. посіб./ Зві Боді, Роберт Мертон. – М.: Видавн. Дім «Вільямс», 2000. – 592 с.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 “Дебіторська заборгованість”. Затверджено наказом Міністерства України від 08.10.1999 р. №237 з наступними змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. - Режим доступу: rada.gov.ua
6. Городянська Л. Особливості організації обліку дебіторської заборгованості на підприємстві/ Л.Городянська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. - № 6. – С. 9-16
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства України №291 від 30.11.1999 р. доповненнями [Електронний ресурс]. - Режим доступу: rada.gov.ua
8. Тігова Т.М., Селіверства Л.С. Аналіз фінансової звітності [Текст]: навч. посіб. / Т.М. Тігова., Л.С.Селіверства. К.:ЦУЛ, 2012. – 268 с.
9. Гуцайлюк З.В. Економічні ризики: фінансово-обліково-аналітичний аспект: Монографія / З.В. Гуцайлюк, М.З. Валович, В.М. Вовк, А.Г. Загородній та ін. – Тернопіль: ТНТУ ім. І. Пулюя, 2011. – 200 с.
10. Партин Г. Управління витратами підприємства: концептуальні засади, методи та інструментарій/ Г. Партин// Монографія – К.: УБС НБУ, 2012. – 219 с.

Стаття надійшла: 10.12.2016 р.

Рецензент: д.держ.упр., проф. Маліков В.В.

Рецензент: д.е.н., проф. Скрипнік М.І (Київський національний університет технологій та дизайну).

УДК 368:336

JEL Classification: 250

МОДЕЛЮВАННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

Головко О.Г., к.е.н., доцент

Піддубна К.І.

Харківський навчально-науковий інститут

ДВНЗ «Університет банківської справи»

Анотація. В умовах економічної та політичної нестабільності у країні виникає необхідність ґрунтовного та точного аналізу критеріїв забезпечення фінансового потенціалу суб'єкта господарювання.

Роль фінансового потенціалу для страхової компанії є особливою, адже при реалізації послуги страхувальник сплачує страхову премію та розраховує, що в майбутньому при настанні нещасного випадку компанія повністю або частково компенсує понесені збитки. У зв'язку з високим ступенем невизначеності страхового ринку в своїй повсякденній діяльності страхові компанії повинні враховувати вплив різноманітних чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, що особливо характерно для кризового стану економіки.

Стаття присвячена рішення актуальній проблемі – аналізу ринку страхування України та пошуку напрямків підвищення фінансового потенціалу шляхом зміни основних показників діяльності страхової компанії. Об'єктом дослідження є система показників діяльності страхової компанії в ринкових умовах, предметом дослідження – фінансовий потенціал як індикатор розвитку суб'єкта господарювання.

Методи дослідження - системний підхід, методи економічного та фінансового аналізу, метод моделювання. Основні результати дослідження: проаналізовано ряд показників, що впливають на фінансовий потенціал страхової компанії; побудовано модель впливу факторів на діяльність страхової компа-